

Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030

Päijät-Hämeen maakunnan kulttuuriohjelma

Sisällys

Lukijalle	3
Käsitteitä.....	4
Kulttuuri.....	4
Kulttuurihyvinvointi	4
Luova talous.....	4
Maakuntien kehittämistyötä ohjaavat asiakirjat.....	4
Arvopohja	5
Päijät-Hämeessä kulttuurikin on kestävä	6
Miltä näyttää kestävä kulttuuri Päijät-Hämeessä 2030?.....	6
Toimenpiteet kestävämmän huomisen saavuttamiseksi	8
Toimenpidekokonaisuus 1: Verkostojen ja yhteistyön kehittäminen	9
Toimenpidekokonaisuus 2: Saavutettavuuden ja esteettömyyden lisääminen.....	10
Toimenpidekokonaisuus 3: Kulttuurin rahoituspohjan laajentaminen.....	12
Toimenpidekokonaisuus 4: Kulttuurialan ekologisen kestävyiden kasvattaminen ja kestävyysmurroksen vauhdittaminen.	13
Toimintaympäristö	14
Keskeinen lainsäädäntö Suomessa.....	17
Mittarit ja seuranta.....	18
Kuinka ohjelma koottiin.....	20
Kulttuurialaa ja Päijät-Hämeen maakuntaa koskevaa taustamateriaalia	20

Lukijalle

Päijät-Hämeen kulttuurin suuntaa alettiin etsiä syksyllä 2022 yhdessä maakunnan kulttuuritoimijoiden kanssa. Päijät-Hämeen liitto vastasi ohjelmatyöstä ja kokosi saman pöydän ääreen kulttuurin tekijöitä ja kokijoita. Kulttuuriohjelmaa alettiin koota yhteisen näkemyksen saamiseksi kulttuurialan kehittämisestä maakunnassa.

Maakunnan yhteisen kulttuurin suunnan löytäminen haastaa työssä mukana olevien ajattelua ja eteen tulee kysymyksiä, joihin ei ensi-istumalta ollut vastauksia. Yksi tällainen oli päijäthämäläisyyden käsite: emme ole vahva heimomaakunta eikä päijäthämäläisyyttä haluttu määritellä lokeroivaksi. Identiteettien rakennuspalikoita maakunnassa kuitenkin löytyy paljon. Ne voivat löytyä lähiyhteisöstä tai moniäänisestä kulttuuritoimijoiden kentästä. Tämä on maakunnan vahvuus, erikokoisilla yhteisöillä on vahva liima toimia yhdessä ja tehdä hyvää arkea, johon kuuluu olennaisesti myös kulttuuri.

Päijät-Hämeessä rakennetaan kestävää tulevaisuutta. Niinpä maakunnan kulttuurin suuntakin kietoutuu vahvasti kestävyiden ympärille. Tarkoituksena ei ole antaa kulttuurille ainoaksi tehtäväksi kestävyysmurroksen vauhdittamista, vaikka sillä voikin sellaisena luonteva ja iso rooli olla. Kulttuuri on eittämättä veto- ja pitovoimatekijä. Se voi tuoda loisteellaan maakunnalle myös valo- ja lumovoimaa.

Tämä kulttuuriohjelma on samalla kutsu mukaan, yhteiseen pöytään. Valmisteluvaiheessa osoitettiin sekä asukkaiden että kulttuurin tekijöiden suulla, että kulttuurin kokemiseen liittyy vahva yhteisöllisyys. Niinpä toteutuakseenkin ohjelmaan tarvitaan mukaan kulttuurin tekijät ja kokijat maakunnassa. Tule mukaan, kulttuurin suunta tehdään yhdessä!

Käsitteitä

Kulttuuri on käsitteenä laaja ja moniulotteinen. Se pitää sisältään elintavat, yhteiselämän, arvojärjestelmät, traditiot ja uskomukset. Toisaalta siihen kuuluvat myös yhteiskunnan tai ihmisryhmän henkiset, aineelliset, älylliset ja emotionaaliset ominaisuudet. Kulttuuriin kuuluvat myös taiteet ja kirjallisuus. ([UNESCO 2005](#)). Päijät-Hämeessä kulttuuri näkyy arjessa laajasti: miltä elinympäristömme näyttää ja miten elämme arkeamme. Esimerkiksi museot, teatterit, konsertit, taiteet, kulttuuriharrastukset ja kirjastot ovat osa kulttuuriamme. Toisaalta sitä on myös luonnon ja kulttuurin välinen suhde, sen ilmenemismuotoina luontoon liittyvä kulttuuriperintö sekä taiteen ja luonnon suhde. Päijät-Häme on myös vahva liikuntamaakunta ja liikunnan ja urheilun ympärillä on paljon kulttuuriin kuuluvia ilmiöitä.

Kulttuurihyvinvointi tarkoittaa yksilön tai yhteisön kokemusta, jossa kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia. Keskiössä on ihmisen toiminta taiteen ja kulttuurin parissa. Taide ja kulttuuri ovat myös osa elinikäistä oppimista. Ihmiset ovat kulttuurin kokijoita ja toimijoita, joilla on kulttuurisia tarpeita ja oikeuksia. Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen on osa kulttuurihyvinvointia. Jokainen meistä on itseään ilmaiseksi ja kommunikoiivia – riippumatta esimerkiksi voinnista, elinolosuhteista tai iästä. Lisää kulttuurihyvinvoinnista: [Käsitteet | Taikusydän \(turkuamk.fi\)](#)

Luova talous on merkittävästi suurempi käsite kuin suoraan kulttuuriin ja taiteeseen rajautuva liiketoiminta: *”Luova talous voidaan tiivistää luovien toimintojen ja ideoiden liiketoiminnaksi. Luovalla taloudella viitataan myös luovien alojen tuotteiden, palveluiden ja osaamisen hyödyntämiseen yhteiskunnan eri sektoreilla lisäarvon tuottamiseksi.”* (*Business Finland: Luovien.fi*)

Maakuntien kehittämistyötä ohjaavat asiakirjat ovat maakuntastrategia, maakuntaohjelma ja älykkään erikoistumisen strategia. Näistä jälkimmäinen on Euroopan unionin jalkauttama työväline, jossa alueet itse määrittelevät omat alueelliset vahvuutensa, joihin maakunnassa tullaan panostamaan. Päijät-Hämeen maakunnan voimassa olevat ohjelma-asiakirjat löydät verkkosivuilta: paijat-hame.fi/julkaisut

Arvopohja

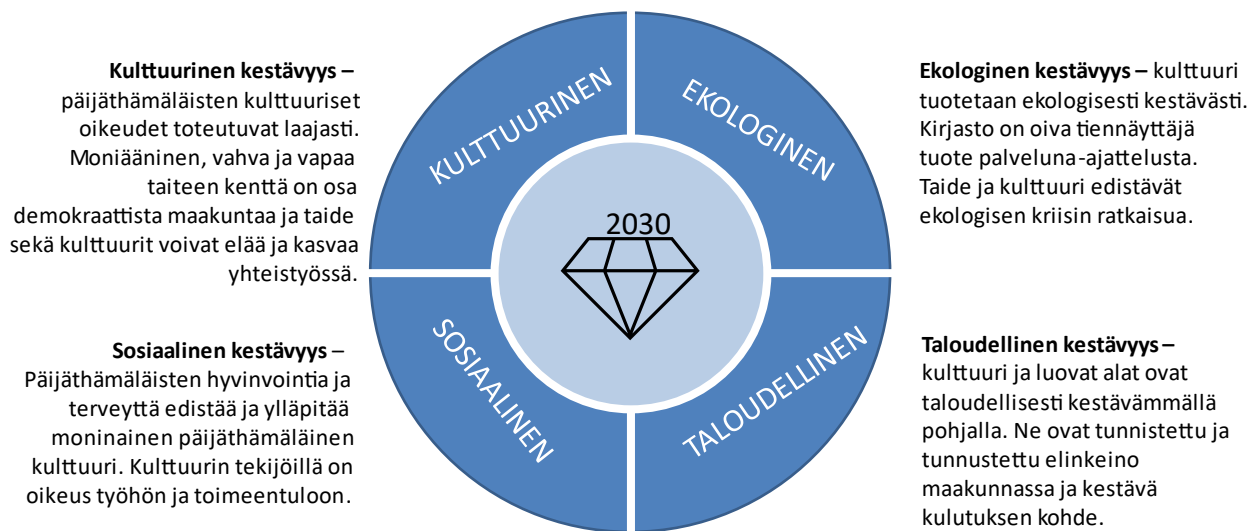
Päijät-Hämeessä kulttuuria tehdään kestävästi – pitämällä huolta kulttuurisesta, sosiaalisesta, ekologisesta ja taloudellisesta kestävydestä.

Kulttuurin parissa toimii moninainen joukko ihmisiä – sekä tekijöinä, että kokijoina. Kulttuuri kattaa päijäthämäläisten arkea laajasti, ja sitä tehdään yhdessä.

Kulttuuri on ihmisiä lähellä. Se on saavutettavissa ja kulttuurin saatavuutta ja saavutettavuutta kehitetään aktiivisesti. Saatavuudella tarkoitetaan kulttuurin tarjontaa määrällisesti ja saavutettavuudella kulttuurin tuottamista siten, että mahdollisimman moni voisi siihen osallistua. Saavutettavuus on tärkeää, jotta osallisuus voi toteutua.

Kulttuurin merkityksiä määrittelevät päijäthämäläiset – merkityksenanto on demokraattista.

Kulttuurilla ja taiteella on oikeus autonomiaan. Tämän lisäksi kulttuuriin suhtaudutaan myös instrumentalistisesti, kuten kulttuurihyvinvointivaikutusten kautta.

ARVOPOHJA: Päijäthämäläinen kulttuuri **orkestrivaa**. Se on **saavutettavaa** ja tulee lähelle. Se on **moninaista** ja **osallisuus** on merkityksellistä. Kulttuuriset oikeudet toteutuvat laajasti. Kulttuuria tehdään **mukaanottavasti** ja vahvasti **yhteistyössä** rajat ylittäen. Kulttuurin **merkityksenanto on demokraattista**.

Kuvio 1: Kulttuuriohjelman arvot ja kestävyden osa-alueet.

Päijät-Hämeessä kulttuurikin on kestävä

INFOLAATIKKO:

”Taiteessa ja kulttuurissa käsiteltäviä aiheita ja niiden esittämisen tapoja voidaan hyödyntää kestävässä kehityksessä liittyvien muutostapojen ja -tarpeiden ymmärtämiseksi ja työstämiseksi. Kulttuurin ja taiteen keskeistä sisältöä ovat yhteiskunnan ja ihmisten arvokehitykseen ja toimintatapoihin liittyvien aiheiden käsittely. Kulttuuri auttaa laajentamaan ymmärrystä vaihtoehtoisista tulevaisuuksista ja toimintamalleista ja synnyttää uusia tulkintoja sekä merkityksiä olemassa oleville asioille. Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan tehdä näkyväksi sitä, mikä on vasta syntymässä. Kulttuuri- ja taidekentän toimintaedellytysten turvaaminen on osa kokonaisvaltaista ekososiaalisen sivistyksen ja kestävä kehityksen vahvistamista.” Suomen kestävä kehityksen strategia 2022-2030.

Tämä kulttuuriohjelma on jäsennetty kestävä kehityksen periaatteista käsin. Jaotteluun päädyttiin, sillä se toimii maakunnan kehittämistä ohjaavan älykkään erikoistumisen strategian punaisena lankana. Päijät-Hämeen maakunta tavoittelee maakuntaohjelmansa mukaisesti hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä ja tavoitteen saavuttaminen edellyttää toimia läpileikkaavasti koko maakunnassa.

Taiteen ja kulttuurin alalla kestävyysajattelua on lisännyt mm. Taideyliopiston taidealan jälleenrakennusrakennusraportin tuoma näkökulma taiteen kestävyteen ja tämä ohjelma lainaakin raportin jäsenyyksestä paljon. Lisäksi kestävyysnäkökulmaa alalla on vahvistanut myös opetus- ja kulttuuriministeriö viestinnässään. Yhtä lailla kestävyysteeman läpileikkaavuuden puolesta puhuu myös YK:n Agenda 2030-ohjelma.

Kestävä kehityksen neljä näkökulmaa – kulttuurinen, sosiaalinen, taloudellinen ja ekologinen kestävyys – ovat tämän ohjelman neljä painopistealuetta. Jotta ne ovat aidosti keskiössä, on tämän ohjelman toimenpide-ehdotuksien yhteydessä osoitettu, mitä kestävä kehityksen osa-alueita ne edistävät. Ohjelmaa ei pidä kuitenkaan nähdä siten, että kulttuuriala asettuu ainoastaan välineeksi kestävyyskriisien ratkaisuun, vaan on myös itse kehittämisen kohteena.

Ohjelman yhtenä päätavoitteena on saada aikaiseksi positiivinen kierre, joka takaa kulttuuristen oikeuksien toteutumisen kestävästi koko maakunnassa.

Miltä näyttää kestävä kulttuuri Päijät-Hämeessä 2030?

Vuonna 2030 päijät-hämäläisten kulttuuriset oikeudet toteutuvat laajasti. Moniääninen, vahva, ja vapaa taiteen kenttä on osa demokraattista yhteiskuntaa. Se käy keskustelua ilmiöistä ja toimii siten demokratian yhtenä voimana. Maakunnassa kulttuurin ja kulttuuriperinnön merkitykset identiteetin rakentumisessa tiedostetaan ja paikallinen sekä alueellinen kulttuuri voivat hyvin ja vahvistuvat edelleen. Kulttuurin merkityksenanto on demokraattista.

Kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutukset on tunnustettu ja maakunnassa toimitaan suunnitelmallisesti kulttuurihyvinvoinnin käytäntöjä kehittäen. Kulttuurin tekijöillä on oikeus työhön ja reiluun toimeentuloon. Kirjastot ovat merkityksellinen osa sosiaalisesti kestävämmän ja demokraattisemman Päijät-Hämeen rakentamisessa.

Tavat tuottaa ja kuluttaa kulttuuria ovat ekologisesti kestäviä mm. hiilijalan- ja kädenjälki, kiertotalous ja luonnon monimuotoisuus huomioiden. Kulttuuri ja taide tukevat ja tekevät edelleen yhteiskunnan kestävyysmurrosta. Kirjasto toimii tuote palveluna -periaatteella ja palvelu on laajentunut edelleen. Ohjelmakaudella on tuettu kehitystä, jossa kulttuurialalta on noussut vielä enemmän kestäviä kulutuksen kohteita.

Kulttuuri ja luovat alat ovat tunnustettu ja tunnustettu elinkeino maakunnassamme ja kestävä kulutuksen kohde sekä yrityksille että kuluttajille. Kulttuuri on haluttu rahoituksen kohde, ja maakunnan toimijat

pärjäävät hyvin kansallisessa ja kansainvälisessä hankekilpailussa. Taloudellista kestävyyttä on kehittänyt myös laajempi rahoituspohja: Valtakunnalliset apurahat ja hanketuki löytävät tiensä maakuntaan. Maakunnan yritysten ja kulttuurin kentän välille on löytynyt lisää yhteistyön muotoja.

Toimenpiteet kestävämmän huomisen saavuttamiseksi

Tämän ohjelman toimenpide-ehdotukset on koottu neljäksi toimenpidekokonaisuudeksi. Ne kaikki tähtäävät kestävyiden lisäämiseen. Kunkin toimenpiteen yhteydessä on osoitettu, mitä kestävyiden osa-alueita ne edistävät. Poikkeuksetta toimenpide vaikuttaa suoraan useampaan kuin yhteen kestävyiden osa-alueeseen.

Verkostojen ja yhteistyön kehittäminen <ul style="list-style-type: none">• Lisätään koordinaatiota ja yhteistyötä kulttuuritoimijoiden välillä SKET• Edistetään kulttuurihyvinvoinnin osaamista ja tekoja maakunnassa SKT
Saavutettavuuden ja esteettömyyden lisääminen <ul style="list-style-type: none">• Tuetaan sekä vahvistetaan paikallista kulttuuria SKET• Tuetaan elävän kulttuurisuhteen syntymistä ja vahvistumista KST• Lisätään kulttuurin saavutettavuutta ja kaikkien mahdollisuuksia osallistua kulttuuriin KS• Jatketaan työtä digitalisaation äärellä KSTE
Kulttuurin rahoituspohjan laajentaminen <ul style="list-style-type: none">• Edistetään kulttuurialan reilun ansainnan malleja TS• Kulttuurin ja taiteen kentän kehittäminen elinkeinona TKSE• Kehitetään taiteen välittäjätoimintaa TK• Kasvatetaan rahoituspohjaa TKS• Tunnustetaan taiteen autonomia ja vapaus KT
Kulttuurialan ekologisen kestävyiden kasvattaminen <ul style="list-style-type: none">• Kulttuuri vauhdittaa ekologisen kestävyiden murrosta EK• Hiilineutraaliustavoitteen läpivienti kulttuurialalla EK• Edistetään kiertotaloutta kulttuurialalla ET• Lisätään toimijoiden sertifiointiprosesseja ET

Nämä tulevat kuvakkeina: S – sosiaalinen kestävyys, K - kulttuurinen kestävyys, E – ekologinen kestävyys, T - taloudellinen kestävyys.

Toimenpiteet on seuraavassa avattu tarkemmin alakohdiksi. Samalla niiden yhteydessä on esitetty potentiaalisia toteuttajatahoja.

Toimenpidekokonaisuus 1: Verkostojen ja yhteistyön kehittäminen

Toimijoiden välisen yhteistyön lisääminen, verkostojen rakentaminen. Yhteistyön kautta on mahdollista luoda maakuntaan uutta osaamista sekä yritystoimintaa sekä mahdollisuuksia. Yhteiskehittämistä pitää tehdä sekä toimialan sisällä, että sen yhdyspinnoilla. Näin mahdollistuvat myös luovien alojen ja taiteen positiiviset vaikutukset maakunnan myös alan sisältä ulospäin.

Toimenpide	Kestävyyden osa-alueet	Potentiaalisia toteuttajia
<p>Lisätään koordinaatiota ja yhteistyötä kulttuuritoimijoiden välillä</p> <ul style="list-style-type: none"> Palkataan kulttuurikoordinaattori luomaan ja koordinoimaan verkostoja kulttuurialalle maakunnassa Kehitetään foorumeita, areenoita ja alustoja yhteisen työn jakamiseen. 	<p>Sosiaalinen Kulttuurinen Ekologinen Taloudellinen</p>	<p>Maakunnan liitto Hyvinvointialue Kunnat Kolmas sektori Taiteen ammattilaiset Oppilaitokset Muut kulttuuritoimijat</p>
<p>Edistetään kulttuurihyvinvoinnin osaamista ja tekoja maakunnassa</p> <ul style="list-style-type: none"> Perustetaan Taikusydän-yhteyspiste koordinoimaan maakunnassa tehtävää kulttuurihyvinvointityötä ja -tekijöitä. Tuetaan jo toimivien toimintamallien juurtumista ja kokeillaan uutta. 	<p>Sosiaalinen Kulttuurinen</p>	<p>Maakunnan liitto Hyvinvointialue Kunnat Taiteen ammattilaiset Oppilaitokset Kolmas sektori Muut kulttuuritoimijat</p>

Toimenpidekokonaisuus 2: Saavutettavuuden ja esteettömyyden lisääminen.

Saavutettavuuden ja esteettömyyden lisääminen. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää uusia tapoja tuottaa kulttuuria ja tehdä kulttuuria arkeen. Toimenpidekokonaisuuteen kuuluu myös yleisölle suunnatun markkinoinnin ja viestinnän kehittäminen. Päijät-Hämeessä jo tehtyä työtä taiteen soveltavasta käytöstä on jatkettava.

Toimenpide	Kestävyyden osa-alueet	Potentiaaliset toteuttajat
<p>Tuetaan sekä vahvistetaan alueellista ja paikallista kulttuuria</p> <ul style="list-style-type: none"> Lisätään toimijoiden osaamista koulutuksen esimerkiksi kulttuuriperinnön, kansalaisyhteiskunnan ja markkinoinnin teemoista. Kokeillaan liikunnan, luonnon ja kulttuurin yhdistämistä. Liikunta ja luonto mielletään vahvasti osaksi päijäthämäläistä identiteettiä ja kulttuuria. Käytetään taidelähtöisiä ja luovia työtapoja arjessa aiempaa laajemmin. Pidetään huolta ja kehitetään alueen tapahtumatuottamisosaamista ja rakenteita. Kehitetään yhteisiä viestinnän ja markkinoinnin keinoja ja kanavia. 	<p>Kulttuurinen Sosiaalinen Taloudellinen</p>	<p>Maakunnan liitto Kunnat Museot Kolmas sektori Taiteen ammattilaiset Liikunta-alan toimijat Oppilaitokset Muut kulttuuritoimijat</p>
<p>Tuetaan elävän kulttuurisuhteen syntymistä ja vahvistumista</p> <ul style="list-style-type: none"> Kehitetään kulttuuriharrastamisen mahdollisuuksia verkostomaisesti koko maakunnassa. Kehitetään taiteen perusopetuksen kestävyyttä esim. hakemalla Kestävä taiteen perusopetus -sertifikaatteja. Pidetään huolta kulttuurikasvatussuunnitelmista, kehitetään järjestelmää ja laajennetaan niitä mahdollisuuksien mukaan uusille ikäryhmille. Toisen ja korkea-asteen koulutukset jatkavat vahvan kulttuurisuhteen pohjalta kohti ammattia. Huolehditaan taiteen ja luovan alan koulutusten resursseista. 	<p>Kulttuurinen Sosiaalinen Taloudellinen</p>	<p>Kunnat Oppilaitokset Kolmas sektori Harrastustoiminnan järjestäjät Harrastamisen Suomen malli -koordinaattorit Lastenkulttuurikeskus Hyvinvointialue</p>
<p>Lisätään kulttuurin saavutettavuutta ja kaikkien mahdollisuuksia osallistua kulttuuriin</p> <ul style="list-style-type: none"> Kokeillaan ja vakiinnutetaan erilaisia tapoja tuottaa kulttuuria maakunnassa ihmisten lähellä. Näitä voivat olla esimerkiksi kulttuurin ja taiteen vieminen asukkaiden päivittäiseen elinpiiriin tai erilaiset digitaaliset kulttuurikokeilut. Pidetään huolta myös tekijäkentän moninaisuudesta. Selvitetään mahdollisuudet ottaa käyttöön Kaikukortti tai muu sovellutus taloudellisen eriarvoisuuden purkamiseksi sekä mahdollisuudet kulttuuriluotsi-toiminnan kehittämiseksi. 	<p>Kulttuurinen Sosiaalinen</p>	<p>Kunnat Maakunnan liitto Hyvinvointialue Kolmas sektori Taiteen ammattilaiset Kulttuurilaitokset Oppilaitokset</p>

<ul style="list-style-type: none"> Otetaan kohderyhmät mukaan jo uusia kokeiluja suunniteltaessa. 		
<p>Jatketaan työtä digitalisaation äärellä</p> <ul style="list-style-type: none"> Kokeillaan digitalisaation tarjoamia uusia tapoja kulttuurin tekemiseen. Niillä voidaan paikkariippumattomina palveluina tavoittaa uusia yleisöjä tai ne voivat luoda muita uusia tekemisen ja kokemisen tapoja. 	Kulttuurinen Sosiaalinen Taloudellinen Ekologinen	Taiteen ammattilaiset Kulttuuritoimijat Kunnat Oppilaitokset

Toimenpidekokonaisuus 3: Kulttuurin rahoituspohjan laajentaminen.

Kulttuurin rahoituspohjan laajentaminen. Päijät-Häme ei ole viime vuosina menestynyt valtakunnallisesti verrattuna hanke- tai apurahahauissa kovin hyvin. Kulttuurialalla jää siten hyödyntämättä kehittämistyössä maakunnan ulkopuolelta tulevaa rahoitusta. Kestävän toimialan rakentuminen ja yksittäisten toimijoiden kehittyminen vaativat ulkopuolista rahoitusta. Sitä saadaan lisäämällä hakuvalmiuksia ja liiketoimintaosaamista erilaisin koulutuksin sekä viestimällä eri hakujen avaamista mahdollisuuksista. Rahoituspohjaa voidaan laajentaa myös syventämällä kulttuuritoimijoiden ja yritysmaailman välisiä suhteita.

Toimenpide	Kestävyyden osa-alueet	Potentiaalisia toteuttajia
<p>Edistetään kulttuurialan reilun ansainnan malleja</p> <ul style="list-style-type: none"> • edistetään kulttuuritoimijoiden mahdollisuuksia osallistua kehittämishankkeisiin samalla varmistaen oikeus reiluun korvaukseen • lisätään sekä tekijöiden että työnantajien/ostajien hinnoitteluosaamista. 	Taloudellinen	Maakunnan liitto Hyvinvointialueet Oppilaitokset Hanketoimijat Kunnat Kolmas sektori Taiteen ammattilaiset
<p>Kulttuurin ja taiteen kehittäminen elinkeinona</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vahvistetaan kulttuurialaa elinkeinona sekä osana aluekehitystä. • Kehitetään maakunnan kulttuuritoimijoiden liiketoimintaosaamista koulutuksin. • Maakunnan innovaatioekosysteemeissä luovan alan toimijat tunnustetaan resilienssin, luovuuden, kekseliäisyyden ja muutoskyvykkyyden tekijöinä. Tehdään mahdollisuuksia luovalle työlle. 	Taloudellinen Kulttuurinen Sosiaalinen Ekologinen	Maakunnan liitto ELY-keskus Alueen yritykset Matkailu- ja kulttuurialojen toimijat Oppilaitokset
<p>Kehitetään taiteen välittäjätoimintaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kehitetään ja tuetaan taiteen välittäjätoiminnan malleja maakunnassa. 	Taloudellinen Kulttuurinen	Maakunnan liitto Kunnat Hyvinvointialue Oppilaitokset Taiteen tekijät Asukkaat
<p>Kasvatetaan rahoituspohjaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lisätään osaamista hankerahoituksen saamiseksi maakuntaan. Viestitään avoimista rahoitusmahdollisuuksista ja koulutetaan alueen kulttuuritoimijoita sekä edistetään hankeverkostojen syntymistä verkostotyöllä. • Luodaan edellytyksiä alueen yritystoimijoiden ja kulttuurin tekijöiden yhteistyölle. Tutkitaan mahdollisuudet alueellisen mesenaattitoiminnan aloittamiseksi. 	Taloudellinen Kulttuurinen Sosiaalinen	Maakunnan liitto Kunnat Taiteen tekijät Kolmas sektori Oppilaitokset
<p>Tunnustetaan taiteen autonomia ja vapaus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maakunnassa tunnustetaan ja tunnustetaan myös taiteen ja kulttuurin autonomia ja vapaus. 	Kulttuurinen Taloudellinen	Kaikki toimijat

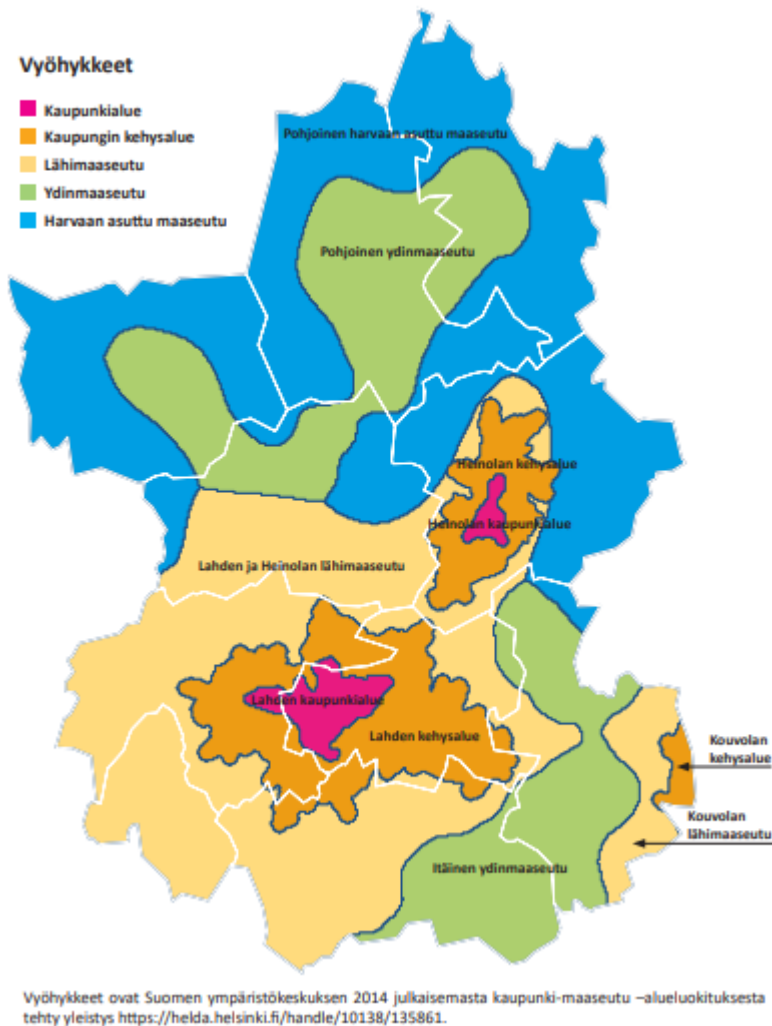
Toimenpidekokonaisuus 4: Kulttuurialan ekologisen kestävyden kasvattaminen ja kestävyysmurroksen vauhdittaminen.

Kulttuurialan ekologisen kestävyden kasvattaminen ja kestävyysmurroksen vauhdittaminen. Tämän kokonaisuuden toimenpiteillä lisätään kulttuurialan ekologista kestävyttä sekä mahdollistetaan vahva kulttuurin ja taiteen muutosvoima kestävyysmurroksen vauhdittamiseksi. Kiertotalousajattelu elää pääsääntöisesti vahvana kulttuurin kentällä, mutta uusia ratkaisuja esimerkiksi yleisön liikkumisen hiilijalanjäljen pienentämiseksi olisi löydettävä.

Toimenpide	Kestävyden osa-alueet	Potentiaalisia toteuttajia
<p>Kulttuuri vauhdittaa ekologisen kestävyden murrosta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taide ja kulttuuri voivat toimia ekologisen murroksen vauhdittajana ja tiennäyttäjänä – taide voi olla kuvittelijana tai mahdollistajana. • Luovat alat kirittävät yritysten muutosvalmiutta. 	Ekologinen Kulttuurinen	Taiteen ammattilaiset Kolmas sektori Yritykset Maakunnan liitto Kunnat Oppilaitokset
<p>Hiilineutraaliustavoitteen (Päijät-Häme 2030) läpivienti kulttuurialalla</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jatketaan työtä hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi viestimällä koulutuksista. Edistetään hiilijalanjäljen laskentaa kulttuurialalla. • Etsitään ja kokeillaan keinoja kestävään yleisön liikkumiseen. 	Ekologinen Kulttuurinen	Maakunnan liitto Kunnat Yritykset Taidelaitokset Taiteen toimijat Oppilaitokset
<p>Edistetään kiertotaloutta kulttuurialalla</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parannetaan tilojen käyttöastetta, materiaalien kierrättämistä ja yhteiskäyttöä • Etsitään keinoja ja kokeillaan teollisuuden sivuvirtojen hyödyntämistä kulttuurialalla. Tämä voi koskea sekä tapoja tehdä taidetta tai tapoja tuoda sitä esille. 	Ekologinen Taloudellinen	Maakunnan liitto Kunnat Oppilaitokset Kulttuuritoimijat Yritykset
<p>Lisätään toimijoiden sertifiointiprosesseja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edistetään kestävyttä kehittävien sertifiointiprosessien alkamista maakunnassa • Lisätään tietoisuutta Sustainable Travel Finland -verkostosta ja sen myöntämästä vastuullisuussertifikaatista. 	Ekologinen	Alueellinen matkailun kehitysyhtiö Matkailualan yritykset

Toimintaympäristö

Päijät-Hämeen maakuntaan **kuuluu kymmenen kuntaa, ja asukkaita maakunnassa on 205 124** (31.12.2021, Tilastokeskus). Päijät-Häme sijaitsee Etelä-Suomessa, sen keskuskaupunkiin Lahteen on noin tunnin junamatka Helsingistä. Päijät-Häme on yhdistelmä ruuhka-Suomen maakuntien ja muun Suomen maakuntien rakennepiirteistä, niiden eräänlainen välimuoto. Väestö on painottunut maakunnan eteläisiin osiin ja harvemmin asutuilla seuduilla asuu iäkkäämpää väestöä. 70–74 -vuotiaat ovat maakunnan suurin ikäryhmä. Vuoden 2021 lopussa pienin kunta Päijät-Hämeessä oli Hartola (2 621 as.) ja suurin maakunnan keskuskaupunki Lahti (120 027 asukasta).

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on julkaissut vuonna 2020 näkemyksensä tulevaisuuden **megatrendeistä**. Yksi niistä ennakoi väestön ikääntyvän ja monimuotoistuvan. Päijät-Hämeen osalta näköpiirissä on myös todennäköisesti laskeva trendi väkimäärässä. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan vuoteen 2030 mennessä Päijät-Hämeen väkiluku olisi laskenut niukasti alle 200 000:n asukkaan (199 927). Vähenevä ja ikääntyvä väestö haastaa julkista taloutta. Toisaalta maahanmuuton kautta tapahtuva monimuotoistuminen luo tarpeita kulttuurin tekemiseksi uudenlaisten tekijöiden ja kokijoiden kanssa.

Vuonna 2020 maakunnassa **kunnat käyttivät kulttuuri- ja kirjastotoimintaan noin 36,2 miljoonaa euroa**. Asukasta kohden se oli noin 176 euroa – sisältäen kirjastojen, muun kulttuuritoiminnan, teatteri- tanssi ja

sirkustoiminnan, musiikkitoiminnan, taiteen perusopetuksen sekä museo- ja näyttelytoiminnan. Kuntien peruspalveluiden arvioinnissa Aluehallintovirasto käyttää mittarina *muuhun kulttuuritoimintaan* käytettyjä euroja asukasta kohti. Etelä-Suomessa tuo summa oli keskimäärin noin 16 euroa, Päijät-Hämeessä 12,7 euroa vaihdellen 0 eurosta 27 euroon. Lahden kaupunginteatteri, vuonna 2022 avattu visuaalisten taiteiden museo Malva ja Sinfonia Lahti ovat valtakunnallisesti verraten isoja toimijoita. Niiden toiminta säteilee vahvasti Päijät-Hämeeseen, mutta myös laajemmin maakunnan rajojen yli.

Kolmen kärki kulttuuripalveluista asiointitiheyden mukaan ovat ohjelmaa varten tehdyn asukaskyselyn (218 vastaajaa) mukaan kirjastopalvelut, kylä- ja kulttuuritapahtumat sekä keikat. Kysely vahvisti kuvaa kulttuurin yhteisöllisyydestä: valtaosa vastaajista kertoi kulttuuriin liittyvän kaverit tai sukulaiset. Positiivista tulevaisuuden näkökulmasta oli, että vastaajat arvioivat tulevaisuudessa käyttävänsä aiempaa suuremman osan tuloistaan kulttuuripalveluihin.

Päijät-Hämeessä sijaitsee **Salpausselkä UNESCO Global Geopark**, joka nimettiin maailmanlaajuiseen geologisesti arvokkaiden alueiden verkostoon huhtikuussa 2022. Geopark-ohjelma kannustaa kohteita nostamaan esille kohteiden merkityksen luonnon monimuotoisuuden ja kulttuuriperinnön taustalla. Geopark-kohteisiin tulee kuulua alueen luonnon erityispiirteisiin ja kestävän kehityksen tavoitteisiin pohjaavaa kasvatusta ja koulutusta sekä kestävän matkailun kehittämistä.

Päijät-Hämeessä on 473 **kulttuuriyhdistystä** (PRH 2022). Se on Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämän yhdistysrekisterin tilastojen mukaan vähiten suhteessa maakunnan asukasluukuun. Rekisteriin luokitellaan yhdistykset perustamis- tai sääntömuutosilmoituksen yhteydessä ja luokittelu on aloitettu vuonna 2011.

Maakunnassa on kolme **valtionosuutta saavaa esittävän taiteen organisaatiota**: Lahden kaupungin ylläpitämät Lahden kaupunginteatteri sekä Sinfonia Lahti ja Teatteri Vanha Juko, jota ylläpitää Lahden OmaTeatteri-yhdistys. Vuodelle 2023 nämä saivat yhteensä n. viisi miljoonaa euroa valtionosuutta. Valtakunnallisesti valtionosuusjärjestelmään voidaan ottaa uusia toimijoita seuraavan kerran vuoden 2025 alussa. **Alueellisena vastuumuseona** toimii Lahden museot.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue aloittaa vuoden 2023 alussa. Päijät-Hämeessä hyvinvointialue kattaa koko maakunnan. Hyvinvointialueilla on oma, kunnista riippumaton hallintonsa ja ne saavat rahoituksen suoraan kaupungin budjetista. Hyvinvointialue vastaa sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palveluiden järjestämisestä Päijät-Hämeessä. Kuntien tehtäviksi jäävät mm. elinvoima, sivistys ja kuntalaisten hyvinvointi. Kulttuuripalvelut jäävät kuntien tehtäviin tulevaisuudessakin.

Taloustutkimuksen mukaan **kulttuurialan tuotos** Päijät-Hämeessä oli vuonna 2020 **201 miljoonaa euroa** ja **työllisyysvaikutus miltei 1500 henkilötyövuotta**. 2020 oli ensimmäinen koronavuosista. Koko Suomessa kotitalouksien kulutus kulttuuriin laski koronavuonna 10 prosenttia.

KULTTUURIALOJEN

MERKITYS

PÄIJÄT-HÄMEELLE

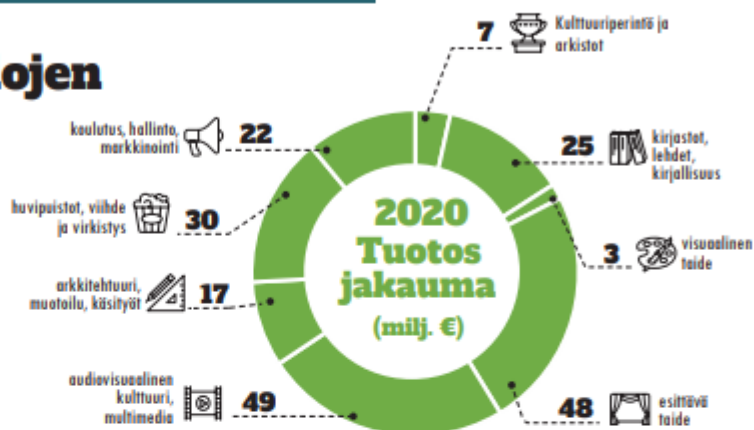
10/2022 taloustutkimus

Kulttuurialojen tuotos

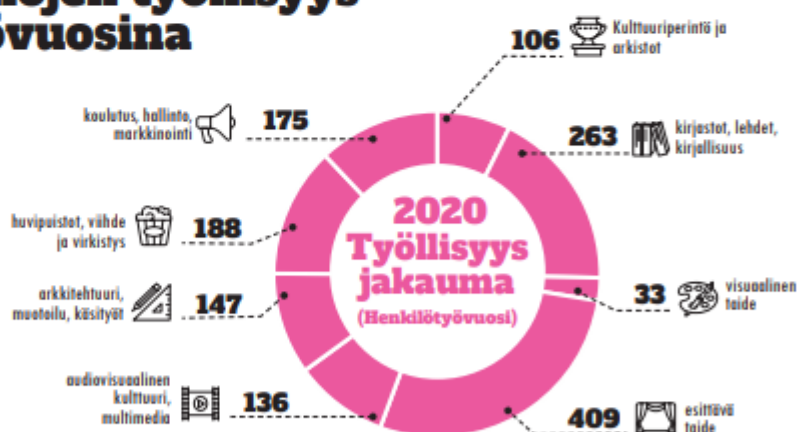
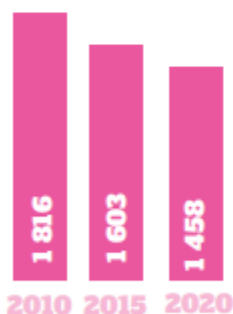
2010
160 milj. €

2015
216 milj. €

2020
201 milj. €

Kulttuurialojen työllisyys henkilötövuosina

Erityisalojen tuotos ja työllisyys

taiteilija, näyttämö- ja konserttitoiminta	32 milj. €	339 henkilötövuotta
Elokuvat, videot ja tietokonepelit	44 milj. €	87 henkilötövuotta
Koulutus ja kulttuurihallinto	6 milj. €	67 henkilötövuotta

Keskeinen lainsäädäntö Suomessa

Kulttuuritoimintaa Suomessa ohjataan lainsäädännössä lähtien perustuslaista. Tähän on koottu keskeinen lainsäädäntö lyhyesti.

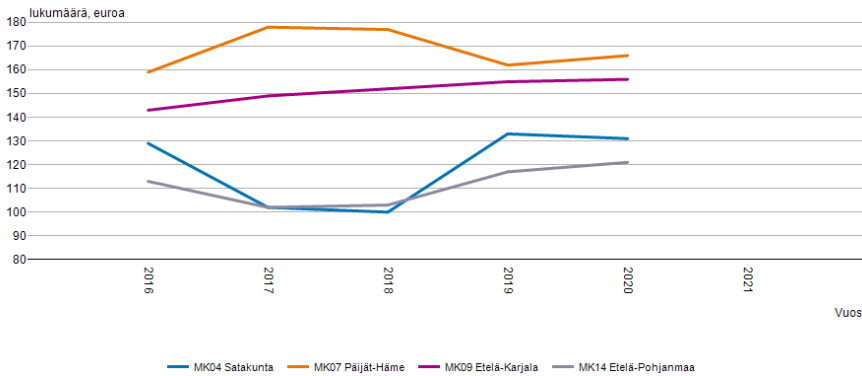
- Suomen **perustuslain (731/1999)** mukaan kaikilla suomalaisilla on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Vastuu luonnosta ja ympäristöstä koskee myös kulttuuriperintöä.
- **Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019)** ohjaa kuntia järjestämään kulttuuritoimintaa. Tämän tehtävän toteuttamiseksi kunnan tulee mm. edistää kulttuurin ja taiteen saatavuutta, luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle, edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista ja niihin liittyvää kansalaistoimintaa ja edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa.
- **Laki taiteen perusopetuksesta (633/1998)** määrittelee sen olevan tavoitteellista, tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta. Kunta voi järjestää taiteen perusopetusta ja saada siihen valtionosuutta.
- Museota ohjaa **museolaki (314/2019)**, jonka tavoitteissa on esimerkiksi vahvistaa ja ylläpitää yksilöiden ja yhteisöjen ymmärrystä ja osallisuutta kulttuurista, historiasta ja ympäristöstä. Päijät-Hämeessä alueellisena vastuumuseona toimii Lahden museot. Lain mukaan sen tehtävinä on mm. toimia kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön asiantuntijana, joka mm. antaa lausuntoja ja antaa neuvontaa. Vastuumuseo toimii myös taiteen ja visuaalisen kulttuuriperinnön asiantuntijana. Museota rahoitetaan valtionosuusjärjestelmällä. Lahden museoiden lisäksi maakunnassa on lukuisia muita museota, joita ylläpitävät maakunnan kunnat, kaupungit ja yhdistykset.
- **Laki julkisista kirjastoista (1492/2016)** määrittelee kunnan tehtäväksi yleisen kirjaston toiminnan järjestämisen. Lain tavoitteissa mainitaan muiden joukossa väestön yhdenvertaiset mahdollisuudet tietoon ja kulttuuriin sekä aktiivisen kansalaisuuden ja demokratian edistäminen. Kirjastojen tehtävänä on mm. tarjota pääsy aineistoihin, tietoihin ja kulttuurisisältöihin, ylläpitää kokoelmaa, edistää lukemista ja kirjallisuutta, tietopalvelu, tarjota tiloja harrastamiseen ja kansalaistoimintaan sekä edistää kulttuurista vuoropuhelua.
- **Laki esittävän taiteen edistämisestä (1082/2020)** koskee korkeatasoista ja ammattimaista esittävää taidetta, edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen sekä hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Päijät-Hämeessä lain mukaista valtionosuutta toimintaansa saavat Lahden kaupunginteatteri, Sinfonia Lahti sekä Teatteri Vanha Juko.
- **Laki vapaasta sivistystyöstä (623/1998)** kattaa kansalaisopistojen, kansanopistojen, kesäyliopistojen, opintokeskusten ja liikunnan koulutuskeskukset. Oppilaitos voi saada valtionosuutta toimintaansa. Vapaa sivistystyö mahdollistaa kulttuuriharrastukset ja on kansalaisopistojen lisäksi opintokeskusten kautta merkittävä tuki kansalaistoiminnalle.

Mittarit ja seuranta

Ohjelman seuranta tehdään seuraavien mittareiden ja selvitysten kautta:

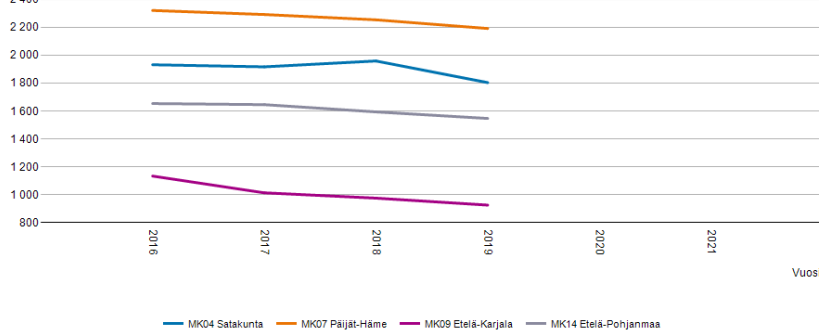
- Tilastokeskus
 - Työllinen työvoima kulttuurialoilla
 - Kulttuurialan yritysten toimipaikat
 - Kuntien kulttuuritoimen nettokustannukset
- TEA-viisari: Kulttuurin mittarit (valmistuu kahden vuoden välein)
- Aluehallintoviraston suorittama kuntien peruspalvelujen arviointi (valmistuu kahden vuoden välein)

Kulttuuriperintö, taiteenalat sekä kulttuurin talous, koulutus, työvoima ja yritystoiminta alueittain muuttujina Alue ja Vuosi. Kuntien kulttuuritoimen nettokustannukset (e/asukas).

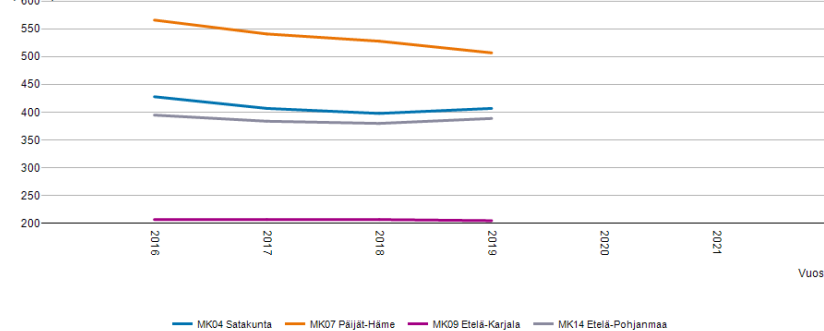
Kuntien kulttuuritoimen nettokustannukset (yleiset kirjastot, museo- ja näyttelytoiminta, teatteri-, tanssi- ja sirkustoiminta, musiikkitoiminta, taiteen perusopetus ilman kunnan kansalaisopiston järjestämää taiteen perusopetusta sekä muu kulttuuritoimi. Lähde: Tilastokeskus / julkisen talouden tilastot

Kulttuuriperintö, taiteenalat sekä kulttuurin talous, koulutus, työvoima ja yritystoiminta alueittain muuttujina Alue ja Vuosi. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla (TOL2002, 2009 alkaen TOL2008 elämä).

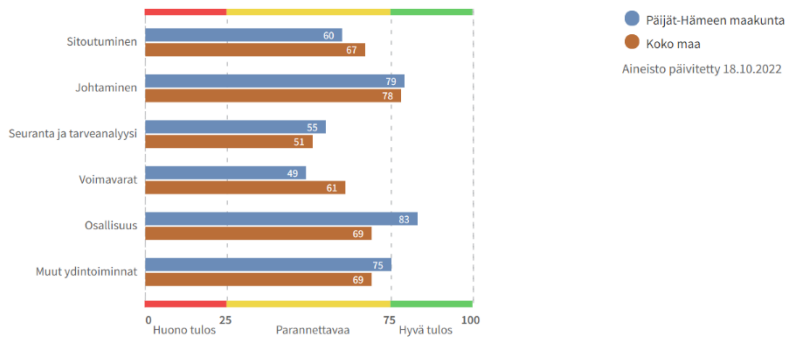
Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla. Lähde: Tilastokeskus / työssäkäyntitilastot

Kulttuuriperintö, taiteenalat sekä kulttuurin talous, koulutus, työvoima ja yritystoiminta alueittain muuttujina Alue ja Vuosi. Kulttuurialan yritysten toimipaikat (TOL2002, 2009 alkaen TOL2008) (kkm).

Kulttuurialan yritysten toimipaikat. Lähde: Tilastokeskus / yritys- ja toimipaikkarekisteri

Kulttuuri : 2021

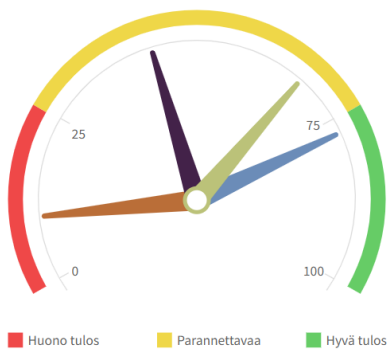

● Päijät-Hämeen maakunta
● Koko maa
Aineisto päivitetty 18.10.2022

TEA-viisari on verkkopalvelu, joka auttaa

terveydenedistämistoiminnan suunnittelua. Se mittaa kunkin organisaation toimia ja tarjoaa verkkopalvelussa mahdollisuuden tutkia kunkin organisaation (esim. kunta, kuntayhtymä) tilannetta. Päijät-Hämeessä ollaan koko Suomeen verrattuna paremmalla tolalla erityisesti osallisuudessa ja muiden ydintoimintojen osa-alueilla. Eniten kirittävää on voimavarojen kehittämisessä. Suurin ero syntyy käytännössä henkilöstön lukumäärän kautta.

Voimavarat : Päijät-Hämeen maakunta 2021

Voimavarat

● Taloudellinen tukeminen osallistumisen mahdollistamiseksi
● Henkilöstö
● Kirjastotilastot
● Taloustiedot
Aineisto päivitetty 18.10.2022

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

- Yleisen kulttuuritoiminnan nettokustannukset Etelä-Suomen AVI-alueen kunnissa vaihtelivat vuonna 2020 välillä 0–94 euroa/asukas. Yleisen kulttuuritoiminnan osuus kuntien kokonaistaloudesta on pysynyt tasaisen pienenä.
- Yleisen kulttuuritoiminnan henkilötyövuosien keskiluku (mediaani) Etelä-Suomen AVI-alueen kunnissa oli 0,5 henkilötyövuotta 10 000 asukasta kohden vuonna 2020. Kunnan kulttuuritoiminnasta vastaava viranhaltija käytti kaiken työaikansa kulttuuritoiminnan hoitamiseen 32 prosentissa alueen kunnista.
- Kunnan kulttuuritoiminnasta vastaavalla henkilöllä on Etelä-Suomen AVI-alueella useimmin kulttuurialan ylempi tai alempi korkeakoulututkinto (51 % kunnista).
- Koronapandemiasta huolimatta kunnissa järjestettiin vuonna 2021 runsaasti kulttuuritapahtumia. Useimmiten Etelä-Suomen AVI-alueen kuntien järjestämässä tapahtumissa oli vuonna 2021 tarjolla musiikkia, esittäviä taiteita ja kulttuuriperintöaiheista sisältöä.
- Etelä-Suomen AVI-alueen kunnissa kulttuurikasvatussuunnitelma on käytössä hieman useammin (76 %) kuin koko maassa keskimäärin (64 %).
- Harrastamisen Suomen mallin arvioidaan Etelä-Suomen kunnissa vaikuttaneen erityisesti taide- ja kulttuuriharrastussisältöjen monipuolistumiseen.
- 76 prosentissa kyselyyn vastanneista Etelä-Suomen AVI-alueen kunnista koronapandemia on vauhdittanut digitaalisten kulttuuripalvelujen kehittämistä. Keskeisin este digitaalisen teknologian hyödyntämisessä alueen kunnissa on henkilöstöresurssien vähyyttä, enemmistössä kuntia myös ajan, osaamisen tai taitojen sekä taloudellisten resurssien puute.

Toimenpide-ehdotukset

- Kulttuuritoiminnan järjestämiseen varataan kunnissa riittävästi taloudellisia ja henkilöstöresursseja. Kunnat hyödyntävät kulttuuritoiminnan järjestämisessä saatavilla olevia asiantuntijapalveluja.
- Selvitetään mahdollisuutta kerätä tietoa kulttuuritapahtumien taloudesta osana Valtiokonttorin kuntien taloustietojen keruuta.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus tuottavat kunnille osaamisen tukea toteuttaa kuntien kulttuuritoimintaa koskevaa lakia: opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustus kuntien kulttuuritoiminnan kehittämistehtävään ja Taiteen edistämiskeskus asiantuntijapalvelut. Selvitetään mahdollisuuksia tukea kuntia digitaalisen teknologian hyödyntämisessä ja yhteistyöverkostojen muodostamisessa kulttuuritoiminnan järjestämisessä.

Kuntien peruspalvelujen arvioinnin (2021) johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset Etelä-Suomen alueelle.

Kuinka ohjelma koottiin

Kulttuuriohjelma koottiin syksyllä 2022 Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030 -hankkeessa, joka rahoitettiin AKKE – Alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukemisen määrärahalta. Ohjelman koottiin yhdessä maakunnan asukkaiden ja kulttuuritoimijoiden kanssa. Ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä käsiteltiin kahdessa asiantuntijatyöpajassa, minkä lisäksi kuntalaisia kohdattiin neljässä asukastilaisuudessa Lahden, Kärkölän ja Iitin seuduilla. Niissä tavattiin yhteensä noin 60 alueen kuntalaista. Kehittämistyöpajoihin osallistui noin 30 kulttuuritoimijaa. Kuntalaisia kuultiin myös asukaskyselyllä, johon vastasi 217 kuntalaista. Ohjelmaa varten tehtiin myös analyysi ajankohtaisista kulttuuripoliittisista asiakirjoista sekä kulttuurin tulevaisuus selvityksistä. Ohjelmaluonnos oli yleisesti kommentoitavana joulukuussa 2022 ja Päijät-Hämeen maakuntahallitus hyväksyi sen kokouksessaan XX.XX.2023.

Kulttuurialaa ja Päijät-Hämeen maakuntaa koskevaa taustamateriaalia

Päijät-Hämeen liiton maakuntastrategia 2022-2025, älykkään erikoistumisen strategia ja muut ohjelmat: www.paijat-hame.fi/julkaisut

Taideyliopisto: Taidealan jälleenrakennus: Polkuja kestävään tulevaisuuteen: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-260-4>

Kuntaliitto: Esittävän taiteen järjestäminen Suomessa 2030. Acta nro 281: [Esittävän taiteen järjestäminen Suomessa 2030. Acta nro 281 | Kuntaliitto.fi](http://www.kuntaliitto.fi)

Kulttuurin aika on nyt ja aina – kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset tulevalle hallituskaudelle: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-764-2>

Suomen kulttuurirahasto: Suomalaisten näkemyksiä kulttuurista 2022: [kulttuuritutkimus-2022 \(skr.fi\)](http://www.kulttuurirahasto.fi)